

Felméry Zoltán

Az állam méretének és társadalmi szerepvállalásának tendenciái – Foglalkoztatás és erőforrás-allokáció a közszférában (1989–2010)

„Másik intelemként még ezt is lelkükre kötjük az öröknek: mindenképpen örködjenek, hogy ne legyen az állam se kicsi, se nagy, hanem megfelelő nagyságú és egységes.”
(Platón: Az állam. IV. könyv)

Az állam méretének és megvalósított társadalmi szerepvállalásának kérdése az államelméletekkel foglalkozó kutatói kör mellett a széles közvéleményt is egyaránt foglalkoztatja. A gazdasági krízishelyzetekben fel-felerősödő elméleti vitákat azonban a túlzott értéktelítettség jellemzi. Az állam társadalmi szerepvállalásával kapcsolatos gondolatokat meghatározó különböző ideológiai alapállásokat félretéve az elemzés a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben kialakult, a közszféra egészére, valamint egyes ágazataira jellemző foglalkoztatási és erőforrás-allokációs tendenciákat kívánja megvizsgálni. Objektív képet kíván alkotni arról, hogy az állam által foglalkoztatott létszám, valamint az egyes ágazati területekre allokkált kormányzati kiadások nemzetközi összehasonlításban mekkora mértékűnek minősülnek, milyen tendenciákat sejtetnek. A megközelítés se nem szociológiai, se nem politológiai: a statisztika eszköztárának alkalmazásával kizárólag a számok tükrében tetten érhető „mértékekre” és az azokból levonható következtetésekre fókuszál.

A 2008-as évben kirobbant pénzügyi és gazdasági válság következtében ismételten kiéleződött az állam társadalmi és gazdasági szerepvállalásával kapcsolatos diskurzus. Újfént napirendre került annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a hasonló krízisek megelőzése érdekében az egyes nemzetállamoknak és szupranacionális együttműködéseknek¹ milyen szabályozó és végrehajtó intézkedéseket szükséges megvalósítaniuk. Felerősödött a vita azzal kapcsolatban, hogy a mindenkori jóléti államoknak mely és milyen mértékű funkciókat szükséges felvállalniuk, és – a hitelből növekedés gondolatának feladásából és a maastrichti kritériumok szorosabb betartatásából következően – ezzel szervesen illeszkedő módon milyen mértékű redisztribúciós mechanizmust szükséges kiépíteniük.

Történelmi kitekintés

Az állam társadalmi szerepvállalásáról való elmélkedés azonban egyáltalán nem új keletű jelenség. Amióta megjelenik az emberi együttélés formalizáltan szervezett keretek közötti igénye, valamint kellő hatalom koncentrálódik ahhoz, hogy kialakuljanak az első

¹ A hagyományos együttműködések mellett kiemelten érdekessé válik a kérdés az Európai Központi Bank bankfelügyeleti jogkörének megadásával, illetve a gazdasági föderáció felé tett további lépésekkel.

városállamok, az állam központilag ellátott funkcióiról és a feladatok megszervezésének módjáról gondolkozni kezdenek. Az i. e. 18. században uralkodó Hammurapi óbabiloni király 282 törvencikkelyből álló törvényoszlopa a legismertebb példa az első olyan írásos formába öntött dokumentumokra, amelyek az istenek által létrehozott világrend fenntartásához szükséges uralkodói feladatokra engednek következtetni.² Hammurapi azonban egyáltalán nem az első azon óbabiloni királyok közül, akik a törvények dokumentálásának módjául azok sztelébe vésetését választotta, őt háromszáz évvel megelőzően Ūr-Nammu sumér király, őt követően pedig Lipit-Istar, Íszin királya is hasonlóképpen járt el.³

Az államelméletek ókori szereplői közül kiemelkedő jelentőséget tulajdonít a nyugati világ két görög filozófusnak, Platónnak és Arisztotelésznek, akik az általuk ideálisnak tekintett állammal kapcsolatos gondolataikat adták közre. Platón *Az állam és Törvények* című műve többek között az ideális állam szervezeti felépítéséről, az államszervezet kiépítésének feladatairól, a fennálló jogrend vonásairól, az igazságosság biztosításában betöltött állami szerepről, az ideális államot jellemző tulajdonviszonyokról, valamint az állam és a közösség céljairól és eszményeiről értekezik.⁴ Arisztotelész *Eudemoszi etika és Nagy etika* című műveiben a közösségi társadalomban elérhető legnagyobb boldogság megvalósítási lehetőségeit kutatja, periférikusan azonban olyan államelméleti területeket is érint, mint az államtudomány céljainak és elsődlegességének meghatározása, az államférfiakra jellemző és az állami tisztségekhez társítandó erények, az állampolgári bátorság, illetve az államnak az igazságosság biztosításában betöltött szerepe.⁵ Mindkettőjükben közös, hogy megítélésük szerint az államtudományok nem kizárólag az ismeretszerzést szolgálják, hanem a közösség számára realizálható legfőbb jó felé vezető utat igyekeznek megmutatni.

A kereszténység térnyerésével a középkorban erőteljesen megjelenő egyházi befolyás az államok társadalmi szerepvállalásával kapcsolatos nézeteket is áthatja. Igaz ugyan, hogy már jóval korábban is megjelenik a Vicarius Dei és a Kaiszareiai Euszebiosz nevéhez köthető „Egy Ūr a mennyben, és egy a Földön is” gondolat,⁶ a földi helytartókkal és törvényekkel kapcsolatos elmélkedés inntól kezdve válik egy jó ideig elválaszthatatlanná az isteni kinyilatkoztatástól. Szent Ágoston *Az Isten városáról* című művében kifejti, hogy az emberek közvetlenül Istennek – és az ő akaratát képviselő egyháznak – vannak alárendelve, ezért közösségeikben is az isteni elrendelés szerint kell élniük az életüket. Mivel azonban a közösség rendezett együttéléséhez nélkülözhetetlen béke a hatalmi viszonyok létét feltételezi, szükség van központi kormányzatra és a békét szavatoló erőszakszervezetre, a közösség képviseletét ellátó államot azonban szükségszerűen alá kell rendelni az egyházi hatalomnak.⁷ Hasonlóan gondolkodik Aquinói Szent Tamás, aki *A fejedelmek hatalmáról* című művében szintén hitet tesz az állam isteni eredetéről. Megítélése szerint a közösségek

2 *Hamurabi törvényei.* (Fordította Kmosko Mihály.) Kolozsvár, 1911. Magyar Elektronikus könyvtár.

3 Komoróczy Géza: *Mezopotámia története az őskortól a perzsa hódításig (Kr. e. 539).* Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár.

4 Platón: *Az állam.* (Fordította Jánosy István.) Magyar Elektronikus Könyvtár.

5 Arisztotelész: *Eudemoszi etika és Nagy Etika.* (Fordította: Steiger Kornél.) Magyar Elektronikus Könyvtár.

6 A Vicarius Dei jelentése Isten földi helytartója. Euszebiosz az i. e. 3. században volt a Római Birodalom fennhatósága alá tartozó Kaiszarella püspöke, aki a Diocletianus császár által elrendelt nagy keresztényüldözés közepette fejtette ki Istenrel és az állammal kapcsolatos gondolatait. Lásd Vanyó László: *Euszebiosz Egyháztörténete.* Budapest, 1983, Szent István Társulat, 602 o.

7 Szent Ágoston: *Az Isten városáról.* Pest, 1859–1961. KlimóTheca, A Pécsi Tudományegyetem digitális könyvtára.

életét alapvetően az isteni akarat szerint megvalósuló természettörvények befolyásolják, az ember szabad akarattal rendelkező lényéből következően azonban az együttélés során az ember által alkotott törvények egyaránt nélkülözhetetlenek. Az állam feladata az emberi törvények megalkotása, valamint a közösség céljainak elősegítése és a közjó biztosítása.⁸

A középkor és az újkor fordulópontján, a reneszánsz, majd a reformáció megjelenése – ezáltal pedig a katolikus egyház befolyásának lényegi csökkenése – megváltoztatta és ismételten fókuszba állította a világi államok közösségi szerepvállalásának kérdését. Machiavelli *A fejedelem* című munkájában – az utilitarizmus előfutáraként – az uralkodó által megvalósítandó lehető legnagyobb mértékű hatalomkoncentráció elérésének módjairól és lehetőségeiről értekezik.⁹ Luther Márton az *An den Christlichen Adel deutscher Nation* című művében az egyházi és a világi hatalom szétválasztásának fontosságáról,¹⁰ életművének legvitatottabb művében, a *Wider die räuberischen und mörderischen Rotten der Bauern* című röpiratában pedig az államrend feltételek nélküli tiszteletben tartásáról és az állampolgári engedelmességről ír. Az egyházi és a világi állam szétválasztásának fontosságát szintén megerősíti Kálvin János *A keresztény vallás rendszere* című munkájában.¹¹ Az államférfiak és a jogászok védőszentjének is tartott Morus Tamás az *Utópiában* paradox módon egy végtelenül beszabályozott és hierarchikusan szervezett állam képét rajzolja meg, hogy felhívja a figyelmet az általa eszményinek tartott, demokratikusan szervezett, valamint az állampolgárok érdekeit szem előtt tartó államműködésre.¹² Thomas Hobbes, a zsidó kultúrkörben a gonosz jelképének számító tengeri szörny nevét viselő művében, a *Leviatánban* kifejti, hogy az állam egy olyan mesterséges személy, amely azért cserébe, hogy az állampolgárok átruházzák rá jogaikat, szavatolja az igazságosság közösségen belüli megvalósulását, valamint a közösség védelmét.¹³ John Locke *Az értekezés a polgári kormányzatról* című munkájában a polgári kormányzat létrehozásának fontosságát, valamint a kormányzatnak a közjó megvalósítása érdekében végzendő tevékenységét hangsúlyozza. A kormányzati feladatok közül kiemeli a külső támadások visszaverésének, az emberi részrehajlás és erőszak megfékezésének, a magántulajdon védelmének, valamint a törvények betartatásának feladatát.¹⁴ Ehhez még Rousseau *A társadalmi szerződésben* hozzáteszi, hogy a törvény előtti egyenlőség megvalósulása érdekében minden állampolgárnak alá kell vetnie magát a törvényeknek, a közösségi általános akaratot képviselő törvények betartása pedig – feltéve persze, hogy azok a nép képviselőiben születtek – minden állampolgártól elvárható és kikényszeríthető.¹⁵ Montesquieu *A törvények szelleméről* címen írt művében – a hatalmi ágak szétválasztásának széles körben elterjedt elmélete mellett – az egyháznak az állami irányításban történő negligálásával a feudális rend teljes eltörlésére tesz kísérletet. Kifejti, hogy törvényhozói hatalmánál fogva az állam feladatai közé tartozik az egyes törvények létrehozása, módosítása és eltörlése, a végrehajtói hatalom

8 Hegedős Soma: Eltérő demokrácia-felfogások az antikvitástól az újkorig. *Jogelméleti Szemle*, 2012. 4. sz.

9 Machiavelli, Niccolo: *A fejedelem*. (Fordította: Lutter Éva.) Magyar Elektronikus Könyvtár.

10 Luther, Martin: *An den Christlichen Adel deutscher Nation*. Reclam Verlag, 1962.

11 Kálvin János: *A keresztény vallás rendszere*. I–II. (Institúció, 1559). Budapest, 1995, Kálvin János Kiadó.

12 Morus Tamás: *Utópia*. (Fordította: Geréb László.) Magyar Elektronikus Könyvtár.

13 Hobbes, Thomas: *Leviatán vagy Az egyházi és világi állam formája és hatalma*. Budapest, 1999, Kossuth.

14 Locke, John: *Értekezés a polgári kormányzatról*. Budapest, 1986, Gondolat.

15 Rousseau, Jean-Jacques: *A társadalmi szerződésről*. Budapest, 1997, PannonKlett.

képviselőjeként az állambiztonság és az ország védelmének külső támadásokkal szembeni biztosítása, az igazságszolgáltatói hatalom révén pedig a törvények megsértésének szankcionálása.¹⁶ Adam Smith, a közgazdaságtan atyja *A nemzetek gazdasága* című művében kifejti a láthatatlan kéz elméletét, amelyben természetellenesnek ítéli az államoknak a gazdaságba történő beavatkozását. Úgy véli ugyanis, hogy az állami beavatkozás megtöri a piaci kereslet és kínálat által természetes módon kialakuló gazdasági egyensúlyt.¹⁷

A kibontakozó forradalmi mozgalmak és az általuk létrejövő nemzetállami eszmeiség következtében a modern kor államelméleteire is jellemző maradt a filozófiai és ideológiai karakter. A tisztán ideológiai szemlélet mellett azonban egyre inkább megjelenik a pragmatizmus eszméje. Az állam közösségi szerepvállalásáról való gondolkodásban hangsúlyossá válik a hatékonyság, az állam által felvállalt és ellátott feladatrendszer gazdasági szempontok szerinti vizsgálata. Ez a folyamat pedig immanens módon magával hozta azt a mai napig tartó disputát, hogy melyek azok a funkciók, amelyeket egy erős államnak végeznie szükségeltetik, és melyek azok, amelyek a gazdasági racionalitás és a hatékony erőforrás-allokáció érdekében „kiszervezhető” tevékenységeknek minősülnek. Karl Marx és Friedrich Engels még pusztán ideológiai megfontolásoktól vezérelve *A Kommunista Párt kiáltványában* egy olyan szocialista világállam létrehozását sürgetik, amely magára vállalja az állami tökefelügyeletet és tőkehasználatot, a hitelnyújtás és a közlekedés centralizálását, a termelőeszközök kizárólag állami gyárakban történő működtetését, valamint az ingyenes és nyilvános gyermeknevelés biztosítását.¹⁸ Otto von Bismarck porosz kancellár – éppen a kommunizmustól és a szociáldemokráciától való félelmében – megkezdi az első társadalombiztosítási ellátórendszer kiépítését és – lefektetve az európai betegbiztosítási, nyugdíjbiztosítási, valamint munkanélküliellátó-rendszerek alapjait – olyan szociális intézkedéseket vezet be és olyan mértékű állami funkciókat vállal fel, amelyekre addig nem akadt példa a közösségek életében. Paradox módon – konzervatív politikusként – Bismarck a társadalmi ellátórendszerek kiépítésével és kiterjesztésével nagyobb mértékben járult hozzá a munkások életszínvonalának javulásához, mint Marx és Engels az idealisztikus követeléseikkel. A kiterjesztett tevékenységi kör – és annak az állam általi finanszírozási igénye – értelemszerűen együtt járt az állami elvonások újragondolásával és újrastrukturálásával, valamint az állam gazdasági szerepvállalása erősödésének folyamatával. Az átalakuló társadalmi és gazdasági jelenlét legitimációját csak növelte az 1929–1933-as világgazdasági válság, amelyre a Franklin D. Roosevelttel amerikai elnök által bevezetett New Deal az állam gazdasági szerepvállalásának növelését adta válaszul. Az állami szerepvállalás elméleti keretét John Maynard Keynes *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete* című művében fejtette ki. Hangsúlyozta, hogy az állami gazdasági intervenciók mesterséges keresletet, munkaalkalmat és végső soron gazdasági növekedést képesek teremteni, ezért a gazdasági válság kapcsán egyértelműen kívánatosá válik az erőteljes állami jelenlét.¹⁹ Az aktív gazdasági szerepvállalással kapcsolatban azonban egyaránt megfogalmazódtak ellenvélemények is. Kautz Gyula, a Magyar Közgazdasági

16 Montesquieu: *A törvények szelleméről*. Budapest, 2000, Osiris.

17 Smith, Adam: *A nemzetek gazdasága*. Budapest, 1992, KJK.

18 Marx – Engels: *A Kommunista Párt kiáltványa*. Budapest, 1986, Kossuth.

19 Keynes, John Maynard: *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*. Budapest, 1965, KJK.

Társaság egykori elnöke *A nemzetgazdaság és pénzügytan* című művében írta le, hogy a piac egészséges jövedelem-allokációjához nincs szükség állami beavatkozásra, a szociális igazságosság megteremtésére való állami törekvés csak rendkívüli és nagyon szigorúan ellenőrzött körülmények között valósulhat meg.²⁰ Walter Eucken a *Die Grundlagen der Nationaltheorie* című művében megjegyzi, hogy az állam feladata a gazdasági fejlődés oly módon történő elősegítése, hogy kerülje a gazdaságba történő közvetlen beavatkozást, de szociálpolitikai intézkedései révén ellássa az egészség- és nyugdíjbiztosítási feladatokat. A szabad piac fontos védelmezőiként tart számon a közgazdaságtudomány további két Nobel-díjas kortárs gondolkodót is. Friedrich August von Hayek és Milton Friedman – bár maguk is elismerték a szabadpiaci működés korlátait – az állam gazdasági tevékenységét kizárólag a forgalomban lévő pénzmennyiség szabályozásával kapcsolatban tartották fontosnak.²¹ A 2008-as világválság azonban ismételten felerősítette az állam markáns szabályozó szerepének térnyerését, valamint az erőteljesebb gazdasági és társadalmi szerepvállalását sürgető hangokat.

A vizsgálat során alkalmazott eszközrendszer

A szerepvállalás mértéke és ezáltal az állam, az állampolgárok és gazdasági alanyok életében történő jelenléte többféle síkon értelmezhető. Az egyik lehetséges megoldás a szerepvállalás mértékének filozófiai, jogi, politikai és etikai szemszögből történő vizsgálata – hiszen a szerepvállalás állampolgári megítélése alapjaiban befolyásolja a társadalmi együttéléstről alkotott fogalmainkat²² –, a jelen tanulmány azonban nem e szempontok szerint vizsgálódik.

Szinte minden szerepvállalásról vitázó egyetért abban, hogy az európai modern társadalmak és a rájuk jellemző piacgazdaságok működése elképzelhetetlen az állami beavatkozás nélkül. Az államnak a monopolisztikusan végrehajtott jogalkotási, igazgatási, hon- és rendvédelmi feladatok megvalósításán túl szerepet kell vállalnia a közoktatás és köznevelés, a felsőoktatás, a kultúráközvetítés, az egészségügyi és szociális ellátás, a foglalkoztatás, valamint a nyugellátás területén egyaránt. A jelenlét mértékében és tartalmi aspektusaiban azonban már jóval kisebb az egyetértés. Az ugyanis, hogy ki mekkora államban – és ettől alapjaiban el nem választhatóan mekkora mértékű társadalmi redistribúciós mechanizmusban – hisz, sok tekintetben szocializáltság és vallott értékrendszer függvénye. Ennek eklatáns példája, hogy a kollektívizmus hívei eltántoríthatatlanok a társadalmi létszférákban megvalósuló, minél nagyobb mértékű közösségi jelenléttől és felügyelettől, míg az individualisták nem meggyőzhetőek az egyéni érdekek közösség érdekében történő visszaszorítását végrehajtó és felügyelő nagyobb állam kiépítésének szükségességéről.

20 Botos Katalin: *Gondolatok az állampénzügyekről* Kautz Gyula könyve nyomán. *Statistikai Szemle*, 2006. 7. sz. 675–692. o.

21 Hayek, Friedrich August von: *Piac és szabadság*. Budapest, 1995, KJK.; Friedman, Milton: *Kapitalizmus és szabadság*. Budapest, 1996, Akadémiai.

22 Ha például az államot – és az azt megjelenítő szervezetrendszert – túlzottan kiterjedtnek, a fenntartására fordított költségvetési forrásokat pedig az általa nyújtott szolgáltatások minőségében indokolatlannak ítélik az állampolgárok, az hozzájárulhat az állam negatív megítéléséhez, szélsőséges esetben akár „az állam, mint ellenség” kép kialakulásához. E tekintetben a kérdés értelmezhető és értelmezendő is morálisan.

A jelen tanulmánynak nem célja az ideológiai és a szerepvállalás tartalmi aspektusairól folyó vitákban való állásfoglalás. Kizárólag szakpolitikai szempontok mentén és a statisztika segítségével tesz kísérletet a szerepvállalás jellemző tendenciáinak feltérképezésére.

A vizsgálat során a szerző a velünk élő állam méretének meghatározásához, egyrészt az azt reprezentáló szervezetrendszer kiterjedtségének, valamint az abban tevékenykedő állami alkalmazottak számának a vizsgálatát tekinti kapaszkodónak. Másrészt viszont a szervezetrendszer folyamatos változása, valamint a regionális összehasonlítás igénye arra készítette, hogy a méret indikátorául a közszférában²³ foglalkoztatottak létszámát válasza. Végül a foglalkoztatott létszám jellemző tendenciáinak megismerése mellett az állam társadalmi jelenlétének vizsgálatában segítséget nyújthat a bevételek és közkiadások szerkezetének vizsgálata. Feltételezhető ugyanis, hogy az állami szerepvállalás mértékének kérdése a minden évben aktuális költségvetés-tervezési munka okán szükségszerűen lefordítódik a gyakorlat nyelvére. Az ideológiai vitáktól függetlenül a kialakított központi disztribúciós arányok és az egyes társadalmi területekre alokált forrásmennyiségek vizsgálata közelebb vihet bennünket a rendszerváltás óta eltelt időszak állami szerepvállalását jellemző tendenciák megismeréséhez.

A magyar valóság a hazai szakirodalom tükrében

A rendszerváltás óta eltelt két évtizedben megvalósított állami szerepvállalás feldolgozásának, valamint a gazdasági válságból való kilábalási folyamat felgyorsításának az igénye együttesen arra vezetett, hogy az elmúlt években több, az állam társadalmi szerepvállalásával foglalkozó hazai publikáció látott napvilágot. A teljes publikációs eszköztár bemutatása túlmutat a jelen elemzés keretein: így kizárólag a jelen elemzéshez szervesen kapcsolódó – zömében gazdasági jellegű – publikációkat említem meg.

Az Állami Számvevőszék Kutatóintézete által *Az állam célszerű gazdasági szerepvállalása a XXI. század elejének globális gazdaságában* címen publikált tanulmány állásfoglalása szerint hazánk a jóléti kiadásokra – GDP-arányosan – körülbelül ugyanannyit, az állam működtetésére²⁴ és a gazdasági funkciók megvalósítására pedig többet költött a 2007-es évben, mint Németország vagy az Egyesült Királyság. Ugyanez a tanulmány a magyar államháztartási rendszerek paradoxonjának nevezi, hogy az állami teljesítmény visszaszorulása mellett jelentős maradt az államháztartás terjedelme.²⁵ Hasonló állásfoglalásra jut az a tanulmány is, amely a magyar államháztartási bevételek és kiadások 1994-től 2004-ig tartó szerkezetvizsgálata során megállapítja, hogy a közkiadások szintje és ezen belül a közösségi fogyasztás magas aránya a növekedést fékező erő Magyarországon.²⁶ A közösségi fogyasztást szolgáltató szektor pedig az egyik legnagyobb munkáltató. Szamuely László *A haldokló jóléti állam az 1990-es években* című cikkében leírtak szerint

23 A közszféra definícióját a cikk során tágabb értelemben használom. A létszámadatok magukban foglalják a közigazgatási, az egészségügyi, a szociális, a hon- és rendvédelmi feladatokat ellátó személyi állományt egyaránt.

24 Az állam működtetésére fordított kiadások tartalmazzák az adósságszolgálatot is.

25 *Az állam célszerű gazdasági szerepvállalása a XXI. század elejének globális gazdaságában*. Állami Számvevőszék Kutatóintézete, 2009.

26 Benedek Dóra – Lelkes Orsolya – Scharle Ágota – Szabó Miklós: *A magyar államháztartási bevételek és kiadások szerkezeze 1991–2004 között*. *Közgazdasági Szemle*, 2006. február, 119–143. o.

a szektor nagysága megközelíti a teljes ipari szektor vagy a nagy- és kiskereskedelmi szektor méretét.²⁷

Muraközy László szerint a munkaerőpiac merevsége mellett a kormányzat nagysága, a „*túlsúlyos állam bürokratikus rendetlensége*” korlátozza hazánk gazdasági szabadságát.²⁸ Ugyanő az *Államok kora. Az európai modell* című könyvében a magyarországi állami központosítás mértéke kapcsán kifejti, hogy egy adott gazdasági fejlettségi szint alatt a túl nagy méretű központosítás gátja a fejlődésnek.²⁹ Pete Péter ugyanakkor megjegyzi, hogy az államháztartás információs rendszerének hazai állapota gyakorlatilag máig sem ad lehetőséget arra, hogy az erőforrás-felhasználás hatékonyságáról igazából képet kaphassunk.³⁰ Így pedig az állam túlsúlyának a nem hatékony erőforrás-felhasználásban betöltött szerepét is nehézkes vizsgálni.

Mellár Tamás *A költségvetési kiadások hatása a kínálatra* című cikkében kifejti, hogy a kormányzati kiadások gazdasági növekedést generáló hatása a kiadások jellegétől függ: e tekintetben nem mindegy, hogy milyen típusú kormányzati kiadásról beszélünk. Megítélése szerint egyértelmű kedvező hatásokat csak a termelés feltételeit javító, az infrastruktúrát fejlesztő kiadások jelentenek, a jóléti-szociális, valamint az adminisztratív kiadások lényegében nincsenek hatással a GDP egyensúlyi szintjének alakulására. Ezért tűnik problémásnak, hogy az államháztartási kiadások a kormányzati kiadásokon belül mintegy 60 százalékot, míg az infrastruktúra-fejlesztő kiadások csak mintegy 20 százalékot képviselnek.³¹ Ez nyilvánvalóan összecseng Sajó András „*jóléti pályafüggőség*” fogalmával, amelynek a lényege az, hogy a magyar államműködés zavarai a kényszerpályán való mozgás következményei. A kényszerpályát az adja, hogy a magyar jóléti állam szolgáltatásai állami szociális ellátások, juttatások, csak elenyésző részben részei a piaci folyamatoknak. Szalai után ezt nevezi Sajó „*túlelosztó*” államnak,³² Mihályi Péter pedig „*bölcsőtől a sírig tartó jóléti államnak*”.³³ Mindez azt eredményezi, hogy a kormányzati hatékonyság³⁴ Magyarországon – a fejlett nyugat-európai államoktól elmaradva – a mediterrán régió országainak szintjén van.³⁵

Az állami újraelosztás növelésének társadalmi igénye ugyanakkor egyre magasabb. Molnár György és Kapitány Zsuzsa *Bizonytalanság és a jövedelmek újraelosztása iránti igény Magyarországon* című cikkükben kifejtik, hogy az újraelosztáshoz való viszonyt alapjaiban a társadalmi pozíció egyén általi szubjektív megítélése befolyásolja. Abból kiindulva pedig, hogy egy általuk hivatkozott 2002-es vizsgálat során a társadalom többsége a középosztálynál lejjebb sorolta önmagát, könnyen képet kaphatunk a többség újraelosztáshoz való viszonyáról.³⁶

27 Szamuely László: *A haldokló jóléti állam az 1990-es években. Közgazdasági Szemle*, 2004. október, 948–969. o.

28 Muraközy László: *Állam és piac Magyarországon. Közgazdasági Szemle*, 2009. március, 270–288. o.

29 Tóth G. Csaba: Muraközy László – *Államok kora. Az európai modell. Könyvismertető. Közgazdasági Szemle*, 2012. 5. május, 558–564. o.

30 Pete Péter: *Az államháztartás feladatfinanszírozáson alapuló modellje. Közgazdasági Szemle*, 1997. február, 150–164. o.

31 Mellár Tamás: *A költségvetési kiadások hatása a kínálatra. Közgazdasági Szemle*, 1995. június, 552–570. o.

32 Sajó András: *Az állam működési zavarainak társadalmi újratelermelése. Közgazdasági Szemle*, 2008. július, 690–711. o.

33 Mihályi Péter: *Gazdaságunk mai ellentmondásainak eredete. Közgazdasági Szemle*, 2008. március, 193–217. o.

34 Kormányzati hatékonyságon az idézett szerző a következőket érti: a közszolgáltatások minősége, a közpolitika formálásának és végrehajtásának hatékonysága, a kormányzati munka hitelessége.

35 Benczés István: *Kormányzás és kormányozhatóság. Közgazdasági Szemle*, 2012. június, 690–694. o.

36 Molnár György – Kapitány Zsuzsa: *Bizonytalanság és a jövedelmek újraelosztása iránti igény Magyarországon. Közgazdasági Szemle*, 2007. március, 201–232. o.

Az állampolgári várakozásoktól függetlenül azonban az elmúlt évek hazai és nemzetközi tapasztalatai, illetve a következő hét évre esedékes európai uniós költségvetés visszavágása a válságból történő kilábalás érdekében a korábbinál takarékosabb üzemmódra kényszeríti a tagállamokat, köztük Magyarországot is. Az újraelosztási mérték növelése – vagy akár a 2000-es évekre jellemző mérték szinten tartása – egyszerű illúzió. Erre utal Bokros Lajos *A politika uralma a gazdaság felett* című cikkében. A szerző szerint a nemzetközi versenyképesség romlása és ezáltal a növekedési korlátokba ütközés ördögi köréből való kitörés érdekében a hazai folyó kiadásokat mind abszolút mértékben, mind arányaikban csökkenteni szükséges. Még akkor is, ha ez nyilvánvalóan megszorításokkal jár együtt.³⁷

Vannak azonban ellenvélemények is. Antal László például azt állítja, hogy azokban az országokban, ahol régóta tartanak fenn kiterjedt jóléti rendszereket, a kiadások drasztikus csökkentése önmagában még nem szabadíthat fel jelentős növekedési energiákat.³⁸ Szentés Tamás pedig a válságból való kitörés dobozmegoldásainak – azaz többek között a nyakló nélkül megvalósított megszorításoknak – az alkalmazása ellen szólal fel, hangsúlyozva az egyoldalú gazdasági szemléletmódnak a világ megértésében történő túlzott leegyszerűsítő jellegét.³⁹

Mint azt a fentiekben láthatjuk, a hazai közgazdász szakma meghatározó személyiségei sorakoznak fel amellett, hogy a hazai állam túlterjeszkedett, a jövőben a költségvetési kiadások érdemi csökkentésére van szükség. Jelen elemzés ezt az állítást kívánja tesztelni. Oly módon, hogy a közsféra által foglalkoztatott létszámok és a kormányzati kiadások statisztikai vizsgálata során a hazai tendenciák egészen napjainkig történő láttatása mellett a minél teljesebb kép megrajzolása érdekében törekszik a nemzetközi összehasonlításra.

Foglalkoztatási tendenciák a közsférában

Az állami alkalmazotti létszám jellemző tendenciáinak vizsgálatakor Kézdi Gábor *Foglalkoztatás és keresetek a közsférában*⁴⁰ című írásának a foglalkoztatással foglalkozó fejezeteit tekintem kiindulópontnak. A szerző az 1972–1996 közötti időszakra vonatkozóan tekintette át a közsféra foglalkoztatási helyzetét, azóta másfél évtized telt el, s ez szükségessé teszi az adatok ismételt áttekintését. Még akkor is, ha a megállapításai még mindig helytállóak.

Mint a mellékletek 1. táblázatából is látható, a hazai teljes foglalkoztatotti létszám az elmúlt harminc évben körülbelül háromnegyedére zsugorodott, míg a közsférában alkalmazottak száma gyakorlatilag változatlan maradt. A két állításból egyértelműen következik, hogy a közsférában foglalkoztatottaknak az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya majdnem negyven százalékkal növekedett. Az arányok eltolódásának egyértelmű

37 Bokros Lajos: *A politika uralma a gazdaság felett*. *Közgazdasági Szemle*, 2012. június, 699–705. o.

38 Szokolczai György: Muraközy László (szerk.): *Fecseg a felszín és hallgat a mély*. *Könyvismertető*. *Közgazdasági Szemle*, 2008. július–augusztus, 719–726. o.

39 Láng Eszter: Szentés Tamás: *Ki és miért van válságban? A leegyszerűsítő nézetek és szemléletmód kritikája*. *Könyvismertető*. *Közgazdasági Szemle*, 2010. február, 194–197. o.

40 Kézdi Gábor: *Foglalkoztatás és keresetek a közsférában*. In Kolosi Tamás (szerk.): *Társadalmi riport 1998*. Budapest, 1998, Tárki. 143–170. o.

oka a rendszerváltás során a munkaerőpiacon megvalósult szerkezetváltozás. A rendszerváltás utáni években megszűnő egymilliónál is több munkahely kivétel nélkül olyan területeket érintett, amelyeket az állami kivonulás után a versenyszféra nem volt képes felszívni. A kialakult arányok pedig – abból következően, hogy az akkor munkanélkülivé váló egymillió főt máig sem sikerült visszavezetni a munkaerőpiacra – gyakorlatilag napjainkig állandósultak, változás pedig alighanem a közeljövőben sem várható. Sőt, éppen ellenkezőleg, a beruházások elmaradásával⁴¹ a versenyszféra által kínált munkaalalmak bővülésének hiánya, valamint a közfoglalkoztatás rendszerének térnyerése⁴² az állam alkalmazásában állók arányának további növekedését eredményezhetik. Az 1. táblázatból láthatjuk⁴³ azt is, hogy ugyan a közszférában foglalkoztatott létszám a rendszerváltás óta állandósulni látszik – és valahol a 680–750 ezer fő és 17–20 százalékos teljes foglalkoztatottakhoz viszonyított arány között mozog átlag 724 ezer foglalkoztatottal és 34,4 ezer fős szórással⁴⁴ –, az egyes ágazatokban foglalkoztatott állami alkalmazottak létszámmegoszlása különböző tendenciákat követ. A legnagyobb állandóságot az egészségügy foglalkoztatási helyzete mutatja. A foglalkoztatásnak hetvenes, nyolcvanas években bekövetkező majdnem két százalékpontos jelentős bővülése után, a rendszerváltás óta az ágazat foglalkoztatottságának aránya a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyítva 5 százalék körül ingadozik, mintegy fél százalékpontos szórással. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az egészségügyben dolgozó állami alkalmazottak létszáma az elmúlt két évtizedben 170 ezer és 230 ezer fő között nagyobb kilengések nélkül folyamatosan ingadozott, átlag 196 ezer fő foglalkoztatott és 16 ezer fő szórás mellett. Némileg más a helyzet az oktatási ágazatban. Bár a szórás ott is alacsony (fél százalékpont és 20,5 ezer fő), de nem egy kismértékű folyamatos ingadozás, hanem a rendszerváltást megelőző évek szignifikáns erősödését követően, a 2000-es évek elejéig egy kvázi lineáris kismértékű csökkenés, majd 2004-től kezdve egy szintén kismértékű lineáris foglalkoztatás-növekedés volt megfigyelhető. Az oktatásban foglalkoztatottak száma a vizsgált időszakban átlagosan 245 ezer fő, a teljes foglalkoztatotti létszám arányában átlag 6,26 százalék volt. Az egészségügyre és az oktatásra egyaránt jellemző mintázattól – miszerint a szignifikáns létszámbővülés a rendszerváltást megelőzően zajlott le – eltér a közigazgatási ágazat, ahol a kilencvenes években zajlik le egy közel 2,5 százalékpontos létszámnövekedés. Az eltérés azonban nem csak ebben érhető tetten: a másik két ágazathoz viszonyítva a közigazgatásban foglalkoztatott létszámokra jellemző a legnagyobb hektikuság. A kilencvenes években tapasztalt növekedés után elért, a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított 8 százalékos érték a 2000-es évek közepéig állandósulni látszott, az arány mára azonban 6,5 százalék köré

41 A beruházások teljesítményértéke és volumenindexei a versenyszférában és a költségvetésben. Központi Statisztikai Hivatal. www.ksh.hu.

42 A közfoglalkoztatásban alkalmazott mintegy 100 ezer főt az 1. táblázat adatai nem tartalmazzák.

43 A táblázat az egyes évek vonatkozásában mért, az arányok tekintetében számított adatokat tartalmazza. Az átlag- és szórásszámítások helyhiány miatt nem kerülnek bemutatásra, de azok értelemszerűen a megadott adatokból könnyedén reprodukálhatóak.

44 Az átlag és a szórás kiszámításánál az 1987-től 2011-ig rendelkezésre álló adatokat veszem figyelembe. Az 1977-es értékektől a torzítások kiküszöbölésének indokán eltekintek. Egyúttal megjegyzném, hogy az értékek számításakor nem a teljes idősort, csak a táblázatban található évek értékeit vettem figyelembe. Ennek következtében az értékek a teljes idősor vizsgálata esetén változhatnak. Az egyszerűsített adatokkal történő számolás ugyanakkor megítélésem szerint alkalmas a tendenciák érzékeltetésére.

zsugorodott. A legtöbb állami alkalmazottat tömörítő közigazgatási ágazatra a vizsgált időszakban átlagosan 283 ezer foglalkoztatott (7,36 százalékos részesedés) és 33,9 ezer fő (0,97 százalékpontos) szórás volt jellemző.

A közszféra hazai létszámadatainak vizsgálata során érdemes megvizsgálunk még legalább két dolgot. Egyrészt azt, hogy az egyes ágazatokban foglalkoztatott összes munkavállalónak hány százalékát teszik ki az állami alkalmazottak. Erre számunkra a mellékletek 2. táblázatában szereplő adatok adnak támpontot. A közszférában foglalkoztatott létszámokat és az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámokat összevetve azt tapasztalhatjuk, hogy a közigazgatásban teljes egészében, az oktatásban és az egészségügyben egyaránt átlagosan 75 százalék körüli mértékben foglalkoztattak állami alkalmazottakat 1998-tól napjainkig. Az ilyen magas átlagos arány mellett relatíve alacsony szórásokból kiindulva (oktatás: 2,31 százalékpont; egészségügy: 5,85 százalékpont) kijelenthetjük, hogy mind az oktatási, mind az egészségügyi ágazat esetében a foglalkoztatottak háromnegyede az állam alkalmazásában áll. Egy rövid kitérő erejéig érdemes egy pillantást vetnünk továbbá a 3. táblázatra, amelynek adataiból kiolvasható, hogy a vizsgált időszakban a közszféra egyes ágazataiban foglalkoztatottak milyen arányban részesedtek a közszféra foglalkoztatási létszámának egészéből. Ez az arány átlagosan az egészségügy esetén 27 százalék, az oktatás esetén 34 százalék, a közigazgatás esetén 39 százalék volt. A számított szórások (egészségügy: 1,79 százalékpont; oktatás: 2,67 százalékpont; közigazgatás: 3,96 százalékpont) pedig szintén visszaadják az egyes ágazatokban foglalkoztatott létszámok volatilitás alapján történő sorrendiségét.

A fenti szám adatok önmagukban még nem alkalmasak érdemi következtetések levonására. Erre a nemzetközi összehasonlítás teremt lehetőséget. Mielőtt azonban erre sort kerítenék, a felhasznált adatok különbözősége miatt egy rövid módszertani magyarázat mindenképpen indokolt. Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisában hozzáférhetőek a közszféra foglalkoztatásával kapcsolatos adatok.⁴⁵ Egyértelműen meghatározható, hogy az adott nemzetgazdasági ágazatban foglalkoztatottak hány százaléka dolgozik állami alkalmazásban, és hány százalékukat foglalkoztatja valamilyen piaci, alapítványi, illetve egyházi szervezet. Mivel azonban a közzétett nemzetközi statisztikák erre nem adnak lehetőséget, kizárólag az ISIC (*International Standard Industrial Classification*)⁴⁶ osztályozást használó statisztikák alapján válik lehetővé az egyes nemzetgazdasági ágazatok közötti összehasonlítás. Ez ugyanakkor, mint a használt osztályozás neve is mutatja, az adatokat az egyes nemzetgazdasági ágazatok tekintetében – azon belül is kizárólag aggregált módon – tartalmazza. Nem tudunk különbséget tenni tehát a használatuk során az állam által alkalmazott, illetve a más szervezetek által foglalkoztatott munkavállalók között. Mindazonáltal, mivel a minket érintő nemzetgazdasági ágazatok – közigazgatás, oktatás, egészségügy – tekintetében domináns az állami szerepvállalás,⁴⁷ a statisztikák megítélésem szerint alkalmasak a nemzetközi összehasonlításra. Le kell ugyanakkor szögezni, hogy az oktatás és az egészségügy tekintetében, ha kismértékben is, de torzítanak.

45 A részletes hivatkozásokat minden egyes esetben az adatokat tartalmazó táblázatoknál tüntetem fel.

46 A csoportosítás a minket érintő ágazatok esetén analóg az európai NACE és a hazai TEÁOR szerinti osztályozással.

47 Mint azt Magyarország esetében korábban láthattuk, a közigazgatásban a teljes foglalkoztatotti létszám, az egészségügyben és az oktatásban a foglalkoztatottak háromnegyede állami alkalmazott.

Csak közelítik a valóságot, ezért minden esetben fenntartásokkal kezelendők. Mivel azonban az egyes nemzeti statisztikai intézetek nem publikálnak statisztikai kimutatásokat az állami alkalmazásban állókról, a közelítő statisztikák használatára kényszerülünk. Annak érdekében azonban, hogy a torzító hatásokat ne fokozzuk, egyrészt Magyarország viszonylatában is az ISIC osztályozás szerinti statisztikákat tekintjük az irányadónak, másrészt, a nemzetközi osztályozásnál, az egyes évek helyett – a 4. és 5. táblázatban látható módon – három év adataira alapozzuk állásfoglalásunkat.

Az összehasonlítás alapjául a 4., az 5. és a 6. számú táblázatban foglalt adatok szolgálnak. Oly módon, hogy a 4. és az 5. táblázat tartalmazza a hazánkkal szomszédos, valamint a hazánk szempontjából legfontosabb európai országoknak az egyes évekre vonatkozóan mért adatait az általam számolt foglalkoztatási arányokkal kiegészítve, míg a 6. táblázatban a foglalkoztatási arányokból számolt átlagok találhatók. Mindezek értelmében kijelenthetjük, hogy a hazai közsféra egészét érintő foglalkoztatotti létszám magasnak mondható. A 6. táblázatból egyértelműen kitűnik, hogy a közsféra foglalkoztatási létszámának a teljes foglalkoztatási létszámhoz viszonyított aránya tekintetében hazánk valamennyi szomszédos országot felülmúlja. A Magyarországra jellemző 22,4 százalékos arányt megközelíti ugyan Szlovákia (21,3%), Ausztria (20,9%) és Ukrajna (20,4%), de elmarad attól Horvátország (18%), Szerbia (16,8%) és Románia (13,3%) is. A vizsgált országok közül egyedül a hagyományosan széles állami szolgáltatásportfolióval és ezáltal nagy volumenű foglalkoztatotti létszámmal bíró Svédország (32,5%), Franciaország (28%), Németország (24,5%), valamint az Egyesült Királyság (26,5%) előzi meg hazánkat. A közsféra egészének foglalkoztatotti létszáma azonban önmagában még nem enged a teljes képre következtetni. Annak a megítélése ugyanis, hogy mekkora a közsféra ideális mérete, megítélésem szerint összességében nem, csak kizárólag az egyes ágazatok tekintetében ítélni lehet meg. Egyáltalán nem mindegy ugyanis, hogy milyen a megoszlás az egyes ágazatok – az egészségügy, az oktatás és a közigazgatás – létszámadatai között. Az egészségügy tekintetében a meglehetősen differenciált nemzetközi helyzetben Magyarország a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított 6,5 százalékos ágazati foglalkoztatottsági arányával a középmezőnyben foglal helyet. Vannak nála jóval nagyobb foglalkoztatási arányokat elérő országok (Svédország 18,1%, Franciaország 11,7%, Egyesült Királyság 11,4%, Németország 10,7%), de nagy vonalakban a teljes régió hasonló ágazati foglalkoztatottsági arányokat mutat (Csehország 6,2%; Lengyelország 6,6%; Szlovákia 6,7%; Ausztria 5,8%; Szlovénia 5,4%; Horvátország 5,6%). A közigazgatás és az oktatás tekintetében azonban hazánk a vizsgált országok élmezőnyébe tartozik. Az oktatási ágazatban foglalkoztatottaknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított arányában a ránk jellemző 8,2 százalékos érték alig múlja alul Svédország (8,9%) és az Egyesült Királyság (8,3%) értékeit, míg a hozzánk hasonló gazdasági erővel bíró államok több százalékpont lemaradással követnek bennünket (Csehország 6,1%, Szlovákia 7,5%, Szlovénia 7,0%, Horvátország 5,5%, Ausztria 5,8%). Megelőzünk ugyanakkor olyan gazdasági nagyhatalmakat is, mint Németország (5,6%) vagy Franciaország (6,9%). Hasonló a helyzet a közigazgatásban foglalkoztatottak létszámának tekintetében is. A magyarországi 7,6 százalékos arányt kizárólag Franciaország (9,4%) és Németország (8,3%) képes megelőzni, míg átlagosan egy-két százalékponttal lemaradva követnek bennünket a többiek (Szlovákia 7,1%, Csehország

6,7%, Lengyelország 5,7%, Ausztria 6,6%, Szlovénia 5,3%). Utánunk következnek a sorban olyan kiterjedt közigazgatási infrastruktúrával rendelkező államok, mint Svédország (5,5%) és az Egyesült Királyság (6,5%).

A fenti szám adatok a hazai foglalkoztatási arányok ismeretében a túlságosan kiterjesztett állam képzetét kelthetik az olvasóban. A nemzetközi összehasonlítás során tapasztaltak egyértelműek, a tendencia megítélésekor az előjel kérdése azonban korántsem az. Állíthatnánk, hogy egészségesebb volna, ha az állami forrásokat nem a foglalkoztatáspolitikára kéne allokálni, és a versenyszféra általi nagyobb mértékű foglalkoztatottság, a munkaerő nagyobb arányát felszívva lehetővé tenné az egyre kisebb – de hatékonyságát nem veszítő – állami foglalkoztatási szerepvállalást. Amikor azonban a gazdasági tendenciák a versenyszférán belüli beruházások csökkenését⁴⁸ és a foglalkoztatás visszaszorulását eredményezik, megítélésem szerint egyáltalán nem ördögtől való az állami szerepvállalás magas aránya. A foglalkoztatottság növelésén keresztül ugyanis végső soron a társadalmi jólét növeléséhez járul hozzá az állam. A helyes kérdés ezért megítélésem szerint nem úgy hangzik, hogy jó vagy rossz az állam foglalkoztatásban történő szerepvállalásának ilyen mértékű részvétele, ez ugyanis túl egyszerű lenne, hanem úgy, hogy a források gazdasági aktivitásra történő elköltése útján aktivizálhatóak-e a piaci szereplők a foglalkoztatás beindítására, vagy ennek hiányában szükség van az állami beavatkozásra?

Erőforrás-allokációs tendenciák a közszférában

Az állam társadalmi szerepvállalásának tendenciáit megítélésem szerint az Eurostat kormányzati kiadásokat tömörítő statisztikai reprezentálják a legátfogóbban. A COFOG (*Classification of the Functions of Government*) osztályozás szerinti statisztikák megismerése során – az egyes kormányzati funkciók szerinti bontásban – képet kaphatunk ugyanis arról, hogy az állam milyen arányban osztja el a rendelkezésre álló erőforrásait az egyes működési területei között. A COFOG osztályozású statisztika használatára az impulzust Papp József *A magyar gazdasági csoda* címen írt művének *Paradigmaváltás az adózásban* elnevezésű fejezete adta, ahol a szerző e statisztikai eszköztárat használja a jóléti redisztribúció hazai jellemvonásainak felfejtéséhez.⁴⁹

A 7. táblázatban feltüntetett adatokkal végzett számításokból kitűnik, hogy az egyes ágazati területek között az elmúlt másfél évtizedben átlagosan a megtermelt bruttó hozzáadott érték 50,3 százalékát osztotta szét az állam. A tendenciózusan 50 százalék körüli arány (a 16 év adataiból számított szórás 1,9 százalékpont) az egyre növekvő GDP tükrében nyilvánvalóan azt jelenti, hogy nominálisan összességében egyre többet költ az állam. Amennyiben azonban az 1995-től napjainkig tartó időszakaszban megvizsgáljuk a kormányzati összkiadások reálértékben vett alakulását,⁵⁰ akkor azt kell tapasztalnunk, hogy tavaly mintegy 17 százalékkal kevesebbet költött az állam, mint 16 évvel ezelőtt. Annak

48 Az okok – jelesül, hogy ez mennyire a külső befolyásoló feltételrendszer, illetve mennyire az alkalmazott hazai gazdaságpolitika eredménye – jelen vizsgálat szempontjából mellékeselek.

49 Papp József: *A magyar gazdasági csoda*. Pécs, 2010, Alexandra.

50 Ehhez a KSH által közzétett fogyasztói árindex alakulását veszem alapul. *A fogyasztóiár-index (1985–)* Központi Statisztikai Hivatal. www.ksh.hu

tükrében, hogy gyakorlatilag ugyanazokat a szolgáltatásokat nyújtotta állampolgárai számára, ez mindenképpen üdvözlendő.

Nem mindegy azonban, hogy az egyes területek milyen arányban részesedtek a központi kalapból. Az egyes ágazatokraallokált erőforrások megoszlását megítélésem szerint legalább két szempontból, mind nagyságrendjük, mind állandóságuk tekintetében érdemes megvizsgálnunk.⁵¹

A 7. táblázat adataiból kiindulva megállapíthatjuk, hogy a legtöbbet – az átlagosan megtermelt GDP 16,5 százalékát – szociális kiadásokra költötte az állam. A szociális ügyek ugyan minden évben magasán a legnagyobb arányban támogatott működési területnek minősültek, az ideallokált adóforintok mennyiségében azért figyelemre méltó volt némi ingadozás, ami a kiadások arányának viszonylag tág intervallumában (14,6–18,6 százalékos részesedés) és az 1,3 százalékpontos szórásban mutatkozott meg. Hasonló mértékű ingadozás (9,2–13,4 százalékos részesedés és 1,4 százalékpontos szórás) volt megfigyelhető az általános igazgatási kiadások tekintetében is, amelyekre átlagosan a GDP 10,6 százaléka került elköltésre. Nagyobb állandóság (0,8 százalékpontos szórás) jellemezte az átlagosan 6,2 százalékos mértékű gazdasági ügyekre fordított kiadásokat. Ezután következnek – nagyságrendjüket tekintve szinte egyenlő arányokkal – az oktatási (5,4 százalék) és az egészségügyi kiadások (5,3 százalék), gyakorlatilag minden évben állandó arányok mellett (0,3 százalékpontos szórás jellemző mindkét ágazatra). A teljes kiadások 3,2 százalékát reprezentáló egyéb kiadások a környezetvédelemre és a közösségi fejlesztésekre fordított ráfordításokat jelentik, és szintén meglehetősen állandósult arányban jelentek meg az évek során (0,3 százalékpontos szórás). A két konstansan (0,2 százalékpontos szórás) legkevesbé támogatott ágazat pedig a rendvédelem (2,0 százalék) és a honvédelem (1,2 százalék) volt.

A létszámadatakhoz hasonlóan a számok önmagukban a kormányzati kiadások esetében sem mondanak sokat. Összehasonlítva azonban a nemzetközi viszonylatban tapasztalt arányokkal, képesek leszünk elhelyezni a hazai kiadások nagyságrendjét az európai palettán. A 8. táblázatban a legfontosabb európai, a 9. táblázatban a szomszédos országok vonatkozásában szerepelnek az ágazati területekre lebontott kormányzati kiadások.⁵² A két táblázatban található adatokból számított átlagokat pedig a 10. táblázat jeleníti meg.⁵³ Ezek ismeretében megfogalmazhatjuk, hogy a kormányzati kiadások tekintetében, Magyarország átlagos 51,1 százalékos GDP-arányos értéke⁵⁴ mindenképpen magasnak mondható. Ha megnézzük ugyanis a többi ország hasonló értékeit, láthatjuk, hogy gyakorlatilag Ausztriával vagyunk egy szinten (51,5%), és kizárólag Franciaország (53,8%) és

51 Az alábbiakban hivatkozott táblázatok a KSH, valamint az Eurostat által közölt adatokat tartalmazzák. Az átlag- és szórás számítások helyhiány miatt nem kerülnek bemutatásra, de azok értelemszerűen a megadott adatokból könnyen reprodukálhatóak.

52 Horvátország, Szerbia és Ukrajna esetében – uniós tagság hiányában – az Eurostat nem közöl statisztikákat a kormányzati kiadásokról. Mivel az egyes nemzeti statisztikai intézetek sem publikálnak hasonló jellegű statisztikákat, az említett három ország vonatkozásában az összehasonlítástól kénytelen vagyok eltekinteni.

53 Az átlagszámításnál nem a teljes idősort, csak a táblázatban található évek értékeit vettem figyelembe. Ennek következtében az értékek a teljes idősor vizsgálata esetén változhatnak. Az egyszerűsített adatokkal történő számolás ugyanakkor megítélésem szerint alkalmas a tendenciák érzékeltetésére.

54 Az érték – abból adódóan, hogy most nem a teljes idősort vettük a számítás alapjául – némileg eltér a fentiekben számított 50,3 százalékos értéktől.

Svédország (54,8%) előz meg minket a vizsgált országok közül. Egyes környező országok (Lengyelország 44,5%; Szlovénia 46,9%; Szlovákia 41,9%) nálunk 5–10 százalékponttal (!) is kevesebbet költenek. Még olyan, gazdaságilag nálunk jóval fejlettebb országok is alacsonyabb arányban eszközölnék ráfordításokat, mint Németország (47,2%) vagy az Egyesült Királyság (43,7%). Ezek után értelemszerű, hogy az EU27-ek kormányzati kiadásokra fordított átlaga (47,8 százalék) is százalékpontokkal marad el a hazai aránytól.

Összességében a nemzetközi összehasonlításból az következik, hogy az ország gazdasági fejlettsége nem indokol ilyen nagyarányú kormányzati kiadásokat, célszerű azonban megvizsgálunk az egyes ágazati kiadásokat külön-külön. Az oktatási kiadások tekintetében a hazai arány (5,6%) átlagosnak mondható, hiszen bár vannak ennél arányosan kevesebbet költő országok is (Szlovákia 3,9%, Románia 3,9%, Németország 4,2%), a legtöbb vizsgált országra szintén 5 százalék körüli GDP-arányos oktatási kiadások jellemzőek (Csehország 4,7%, Ausztria 5,5%, Egyesült Királyság 5,8%, Franciaország 5,9%, Lengyelország 5,9%), míg az EU27-ek átlaga is hasonló szinten található (5,3%).

Hasonló a helyzet a rendvédelemre és a honvédelemre fordított kiadások tekintetében is. A védelmi kiadásokra költött hazai 1,3 százalékos arány valamivel elmarad az EU27-ek átlagától (1,6%), de illeszkedik a régió országaira jellemző átlagos arányhoz (Csehország 1,3%, Lengyelország 1,7%, Szlovákia 1,9%, Románia 1,7%, Szlovénia 1,4%) még akkor is, ha a vizsgált mintában vannak nálunk szignifikánsan kevesebbet (Ausztria 0,8%) és szignifikánsan többet költő országok (Egyesült Királyság 2,6%, Franciaország 2,0%, Svédország 2,0%) egyaránt. A rendvédelemre fordított hazai kiadások (2,1%) valamivel magasabbak, mint az EU27-ek átlaga (1,8%), de – a honvédelemre fordított kiadásokkal némileg ellenkezően – felülről szintén belesimulnak az átlagba. Arányaiban valamivel többet költ nálunk rendvédelemre Szlovákia (2,6%) és az Egyesült Királyság (2,4%), pontosan annyit Csehország (2,1%), némileg kevesebbet Románia (1,8%), Szlovénia (1,8%) és Lengyelország (1,7%), érzékelhetően kevesebbet Ausztria (1,5%) és Svédország (1,4%).

A szociális és egészségügyi ágazati területeken a hazai kiadások aránya ugyanakkor átlag alatti. Szociális kiadásokra hazánk átlagosan 16,6 százalékot költ, ami ugyan a régió egyes országainak átlagos kiadási arányát némileg felülmúlja (Csehország 13,1%, Románia 12,0%, Szlovákia 13,5%), a hagyományosan jóléti államok kiadásaitól azonban nagyságrendekkel elmarad (Franciaország 22,0%, Svédország 22,6%, Ausztria 21,1%, Németország 21,0%), ezáltal pedig kevesebb az EU27-ek átlagos 18,7 százalékos arányánál is. Az egészségügyi ágazat vonatkozásában a kiadások még jobban elmaradnak az EU27-ek átlagától (6,9 százalék). E tekintetben hazánknál (5,4%) csak Románia (3,3%) és Lengyelország (4,7%) költ kevesebbet, míg a vizsgált országok között találni ugyan hasonló arányokkal rendelkezőt is (Szlovákia 5,7%), összességében a néhány százalékponttal magasabb kiadási arányok a jellemzőek (Ausztria 7,8%, Franciaország 7,6%, Csehország 7,2%, Németország 6,7%, Svédország 6,7%).

Az eddigi átlagos és átlag alatti ágazati kiadások tehát még nem magyarázó tényezői az összességükben átlag feletti GDP-arányos kormányzati kiadásoknak. Ha azonban megvizsgáljuk a gazdasági ügyekre, valamint az általános igazgatási feladatokra fordított kiadásokat, választ kapunk arra a kérdésre, hogy mi indokolja a hazai kiadások magas GDP-arányos mértékét. A gazdasági ügyekre fordított kiadások esetén a helyzet a követ-

kező. A hazai 6,9 százalékos átlagos kiadási arány a második legmagasabb a vizsgált országokat tömörítő mintában (egyedül Csehország előz meg minket 7,8 százalékos értékével), és amellet, hogy több mint egy százalékponttal meghaladja a régió országainak átlagos arányait (Románia 5,9%, Szlovákia 5,5%, Lengyelország 4,5%, Szlovénia 4,5 %), nagyságrendileg előzi meg az EU27-ek átlagát (4,2%) és a fejlett országokra jellemző arányokat is (Németország 3,9%, Franciaország 3,7%, Egyesült Királyság 2,7%).

Mindemellett Magyarország abszolút „piacvezető” az általános igazgatási feladatok finanszírozására fordított kiadások tekintetében. A hazai GDP-arányos 10,2 százalékos arány dominánsan kiemelkedik a vizsgált országok közül,⁵⁵ a hozzánk legközelebb álló Svédországot (8,3%) is majdnem két százalékponttal előzzük meg. Az igazgatási kiadások hazai aránya elmarad az EU 27-ek (6,4%), valamint a nyugat-európai országok hasonló arányától (Ausztria 7,4%, Franciaország 7,0%, Németország 6,2%), és majdnem kétszer akkora (!), mint a régió országaira jellemző értékek (Szlovákia 6,1%, Szlovénia 5,7%, Románia 5,1%, Csehország 4,2%).

Kilátások

A rendszerváltás óta folyamatos a fogadkozás, hogy az állam a saját hatékonyságának növelése érdekében megteszi a kellő lépéseket. A foglalkoztatási és erőforrás-allokációs tendenciák a lépések megtételének szükségességét igen, azok megtörténtét 2010-ig nem igazolják.

Amikor a gazdasági recessziós hatások, az ország finanszírozásának problémái, valamint az európai szabályozók szigora rákényszerítik az éppen aktuális kormányzatot a költségvetési egyenleget kiigazító lépésekre, a kiadások csökkentése és a foglalkoztatott létszám újragondolása helyett általában a bevételek növelésének igényével találkozunk. Amennyiben azonban mégis megfogalmazódik a kiadások visszaszorításának igénye, a retorika szintjén mindig olyan ágazati területek kerülnek elő, ahol a kiadások és a létszámok csökkentése a nemzetközi összehasonlítás tükrében okvetlenül nem indokolt. Az egészségügyből és az oktatásból történő forráskivonás helyett⁵⁶ az államnak – legyen szó akár központi, akár helyi igazgatásról – el kellene gondolkodnia a saját maga fenntartására költött igazgatási kiadások, illetve a szűken vett állami igazgatást ellátó létszámok csökkentésén, igazodva a környező és egyéb uniós országok gyakorlatához.

Ennek megvalósulása – a vizsgált tendenciák rendszerváltás óta fennálló kvázi változatlanosságának ismeretében – továbbra is várat magára. Hogy a 2010-es évtől átalakuló közigazgatási struktúra, valamint a kormányváltás óta eltelt bő két év átalakuló forrás-allokációja milyen statisztikailag is mérhető tendenciaváltozást eredményezett, azzal kapcsolatban a közeljövőben publikálásra kerülő statisztikák kínálhatnak majd elemzési lehetőségeket.

55 A kiemelkedés mértéke még akkor is szembetűnő, ha az adósságszolgálatra fordított kiadások is ebbe a kategóriába sorolandók.

56 A felhasznált források ágazaton belüli reallokációjának szükségességét nem kívánom megkérdőjelezni.

Melléklet

1. táblázat: A közszférában foglalkoztatottaknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (1977–2011)

Év*	Foglalkoztatottak teljes létszáma (ezer fő)	Közszférában foglalkoztatottak száma (ezer fő)				Közszférában foglalkoztatottak teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (%)			
		Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen
1977	5 002,4	218,6	233,2	195,4	647,2	4,37	4,66	3,91	12,94
1987	4 838,3	245,0	281,5	217,4	743,9	5,06	5,82	4,49	15,38
1992	3 980,8	226,9	309,8	231,9	768,6	5,70	7,78	5,83	19,31
1998	3 695,6	309,1	241,5	205,4	756,0	8,36	6,53	5,56	20,46
1999	3 809,3	303,9	234,3	198,3	736,5	7,98	6,15	5,21	19,33
2000	3 856,2	300,8	232,9	194,7	728,4	7,80	6,04	5,05	18,89
2001	3 868,3	302,6	232,4	192,9	727,9	7,82	6,01	4,99	18,82
2002	3 870,6	309,6	233,6	198,1	741,3	8,00	6,04	5,12	19,15
2003	3 921,9	320,9	236,3	201,1	758,3	8,18	6,03	5,13	19,34
2004	3 900,4	316,9	238,0	200,5	755,4	8,12	6,10	5,14	19,37
2005	3 901,5	316,9	237,3	194,7	748,9	8,12	6,08	4,99	19,20
2006	3 930,1	311,4	234,1	187,4	732,9	7,92	5,96	4,77	18,65
2007	3 926,2	266,7	252,0	176,1	694,8	6,79	6,42	4,49	17,70
2008	3 879,4	262,6	237,6	170,7	670,9	6,77	6,12	4,40	17,29
2009	3 781,9	292,8	234,9	166,9	694,6	7,74	6,21	4,41	18,37
2010**	3 781,2	261,7	245,6	211,8	719,1	6,92	6,50	5,60	19,02
2011**	3 811,9	246,4	240,8	195,4	682,6	6,46	6,32	5,13	17,91

* *Források:* (1977–1992) Kézdi Gábor: Foglalkoztatás és keresetek a közszférában. In *Társadalmi Riport*, 1998. F2a. táblázat, 166. o.

(1998–2011) KSH: A köztisztviselők és közalkalmazottak létszáma a költségvetési intézményekben (1998-, 2008-).

** A 2010. január 1-jén bevezetett új szakfeladat-trend miatt az adatok az előző évek adataival csak korlátozott mértékben hasonlíthatók össze.

Megjegyzés: A táblázat adatai A Munka Törvénykönyve szerint foglalkoztatottakat egyaránt tartalmaznak.

2. táblázat: A közszférában foglalkoztatottaknak a nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatottakhoz viszonyított aránya (1998–2011)

Év	Közszférában foglalkoztatottak létszáma* (ezer fő)			Egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok* (ezer fő)			A közszférában foglalkoztatottaknak az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatottakhoz viszonyított aránya (%)		
	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
1998	309,1	241,5	205,4	309,1	310,0	242,6	100,00	77,90	84,67
1999	303,9	234,3	198,3	303,9	310,5	241,8	100,00	75,46	82,01
2000	300,8	232,9	194,7	300,8	322,8	245,2	100,00	72,15	79,40
2001	302,6	232,4	192,9	302,6	314,5	238,7	100,00	73,90	80,81
2002	309,6	233,6	198,1	309,6	318,0	240,7	100,00	73,46	82,30
2003	320,9	236,3	201,1	320,9	329,0	267,2	100,00	71,82	75,26
2004	316,9	238,0	200,5	316,9	333,0	269,4	100,00	71,47	74,42
2005	316,9	237,3	194,7	316,9	323,4	262,7	100,00	73,38	74,11
2006	311,4	234,1	187,4	311,4	322,9	269,5	100,00	72,50	69,54
2007	266,7	252,0	176,1	266,7	316,3	260,4	100,00	79,67	67,63
2008	262,6	237,6	170,7	262,6	313,2	245,8	100,00	75,86	69,45
2009	292,8	234,9	166,9	292,8	319,1	239,6	100,00	73,61	69,66
2010**	261,7	245,6	211,8	261,7	323,9	251,6	100,00	75,83	84,18
2011**	246,4	240,8	195,4	246,4	316,9	255,0	100,00	75,99	76,63

* *Források:* KSH: [Közszférában foglalkoztatottak létszáma](#)

KSH: Egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok [TEÁOR 03](#), [TEÁOR 08](#)

KSH: A köztisztviselők és közalkalmazottak létszáma a költségvetési intézményekben (1998-, 2008-)

** A 2010. január 1-jén bevezetett új szakfeladat-trend miatt az adatok az előző évek adataival csak korlátozott mértékben hasonlíthatóak össze.

3. táblázat: A közsféra egyes ágazataiban foglalkoztatottaknak a közsféra teljes foglalkoztatotti létszámához viszonyított aránya (1977–2011)

Év*	A közszférában foglalkoztatottak létszáma (ezer fő)				A közsféra egyes ágazataiban foglalkoztatottaknak a közsféra teljes foglalkoztatotti létszámához viszonyított aránya (%)		
	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
1977	218,6	233,2	195,4	647,2	33,78	36,03	30,19
1987	245,0	281,5	217,4	743,9	32,93	37,84	29,22
1992	226,9	309,8	231,9	768,6	29,52	40,31	30,17
1998	309,1	241,5	205,4	756,0	40,89	31,94	27,17
1999	303,9	234,3	198,3	736,5	41,26	31,81	26,92
2000	300,8	232,9	194,7	728,4	41,30	31,97	26,73
2001	302,6	232,4	192,9	727,9	41,57	31,93	26,50
2002	309,6	233,6	198,1	741,3	41,76	31,51	26,72
2003	320,9	236,3	201,1	758,3	42,32	31,16	26,52
2004	316,9	238,0	200,5	755,4	41,95	31,51	26,54
2005	316,9	237,3	194,7	748,9	42,32	31,69	26,00
2006	311,4	234,1	187,4	732,9	42,49	31,94	25,57
2007	266,7	252,0	176,1	694,8	38,39	36,27	25,35
2008	262,6	237,6	170,7	670,9	39,14	35,42	25,44
2009	292,8	234,9	166,9	694,6	42,15	33,82	24,03
2010**	261,7	245,6	211,8	719,1	36,39	34,15	29,45
2011**	246,4	240,8	195,4	682,6	36,10	35,28	28,63

* *Források:* (1977–1992) Kézdi Gábor: Foglalkoztatás és keresetek a közszférában. In *Társadalmi Riport*, 1998. F2a. táblázat, 166. o.

(1998–2011) KSH: A köztisztviselők és közalkalmazottak létszáma a költségvetési intézményekben (1998-, 2008-)

** A 2010. január 1-jén bevezetett új szakfeladat-trend miatt az adatok az előző évek adataival csak korlátozott mértékben hasonlíthatóak össze.

Megjegyzés: A táblázat adatai A Munka Törvénykönyve szerint foglalkoztatottakat egyaránt tartalmazzák.

4. táblázat: Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya egyes EU-országokban

Ország	Év	A foglalkoztatottak teljes létszáma (ezer fő)*	Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok (ezer fő)*			Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (%)		
			Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
Magyarország	1998	3 697,7	294,3	305,5	237,8	7,96	8,26	6,43
	2002	3 870,6	282,1	318,0	240,8	7,29	8,22	6,22
	2006	3 930,1	299,2	322,9	269,5	7,61	8,22	6,86
Csehország	1998	4 866,0	323,0	289,0	268,0	6,64	5,94	5,51
	2002	4 765,0	326,0	309,0	304,0	6,84	6,48	6,38
	2006	4 828,0	326,0	288,0	330,0	6,75	5,97	6,84
Egyesült Királyság**	1998	27 115,6	1 575,1	2 052,3	2 982,0	5,81	7,57	11,00
	2002	28 414,5	1 893,2	2 321,6	3 137,2	6,66	8,17	11,04
	2005	28 165,6	1 988,4	2 549,5	3 455,5	7,06	9,05	12,27
Franciaország**	2003	24 690,8	2 299,6	1 713,5	2 815,4	9,31	6,94	11,40
	2004	24 784,0	2 304,8	1 708,8	2 926,4	9,30	6,89	11,81
	2005	24 919,4	2 358,8	1 729,8	2 989,1	9,47	6,94	12,00
Lengyelország	1998	15 354,0	779,0	972,0	1 056,0	5,07	6,33	6,88
	2002	13 782,0	801,0	933,0	940,0	5,81	6,77	6,82
	2006	14 594,0	917,0	1 140,0	871,0	6,28	7,81	5,97
Németország	1998	35 860,0	3 174,0	1 927,0	3 534,0	8,85	5,37	9,85
	2002	36 536,0	2 986,0	2 021,0	3 926,0	8,17	5,53	10,75
	2006	37 322,0	2 901,0	2 174,0	4 264,0	7,77	5,82	11,42
Spanyolország	1998	13 904,2	874,7	821,4	742,9	6,29	5,91	5,34
	2002	16 630,3	1 035,4	946,8	919,0	6,23	5,69	5,53
	2006	19 747,7	1 221,6	1 108,8	1 180,8	6,19	5,61	5,98
Svédország	1998	3 979,0	208,0	293,0	770,0	5,23	7,36	19,35
	2002	4 244,0	241,0	348,0	792,0	5,68	8,20	18,66
	2006	4 341,0	249,0	480,0	701,0	5,74	11,06	16,15

* *Források:* International Labour Office Geneva – Yearbook of Labour Statistics 2007, 66th Issue, Switzerland

** Franciaország esetében csak ennek a három évnek találhatóak meg az adatai; az Egyesült Királyság 2005-ig közölt adatokat

5. táblázat: Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya a szomszédos országokban

Ország	Év	A foglalkoztatottak teljes létszáma (ezer fő)*	Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok (ezer fő)*			Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (%)		
			Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
Magyarország	1998	3 697,7	294,3	305,5	237,8	7,96	8,26	6,43
	2002	3 870,6	282,1	318,0	240,8	7,29	8,22	6,22
	2006	3 930,1	299,2	322,9	269,5	7,61	8,22	6,86
Ausztria	1998	3 723,3	252,4	217,8	298,7	6,78	5,85	8,02
	2002	3 835,7	248,4	230,1	327,3	6,48	6,00	8,53
	2006	3 928,3	253,0	222,2	347,8	6,44	5,66	8,85
Horvátország	1998	1 543,8	108,4	75,3	92,6	7,02	4,88	6,00
	2002	1 527,2	110,5	87,5	83,0	7,24	5,73	5,43
	2006	1 564,8	98,7	92,1	84,8	6,31	5,89	5,42
Románia	1998	10 844,9	504,6	428,1	335,4	4,65	3,95	3,09
	2002	9 234,2	548,8	410,8	350,4	5,94	4,45	3,79
	2006	9 313,3	507,5	410,6	378,3	5,45	4,41	4,06
Szerbia**	2004	2 930,8	170,9	149,0	166,6	5,83	5,08	5,68
	2005	2 733,4	159,4	143,4	158,6	5,83	5,25	5,80
	2006	2 630,7	143,0	129,5	173,7	5,44	4,92	6,60
Szlovákia	1998	2 198,6	160,3	166,7	146,9	7,29	7,58	6,68
	2002	2 127,0	149,7	162,8	141,5	7,04	7,65	6,65
	2006	2 301,4	161,8	166,8	154,5	7,03	7,25	6,71
Szlovénia	1998	907,0	41,0	60,0	41,0	4,52	6,62	4,52
	2002	922,0	50,0	61,0	51,0	5,42	6,62	5,53
	2006	969,0	59,0	75,0	61,0	6,09	7,74	6,30
Ukrajna**	2001	19 971,5	1 146,2	1 621,3	1 361,8	5,74	8,12	6,82
	2002	20 091,2	1 174,6	1 630,3	1 359,8	5,85	8,11	6,77
	2006	20 730,4	1 033,7	1 690,5	1 356,7	4,99	8,15	6,54

* Forrás: International Labour Office Geneva – Yearbook of Labour Statistics 2007, 66th Issue, Switzerland

** Szerbia esetében csak ennek a három évnek találhatók meg az adatai; Ukrajna 2001-től közölt adatokat.

6. táblázat: Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított átlagos aránya egyes EU-országokban

Ország	A foglalkoztatottak teljes létszáma (ezer fő)	Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott átlagos létszámok (ezer fő)*				Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított átlagos aránya (%)*			
		Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen
Magyarország	3 832,8	291,9	315,5	249,4	856,7	7,6	8,2	6,5	22,4
Csehország	4 819,7	325,0	295,3	300,7	921,0	6,7	6,1	6,2	19,1
Egyesült Királyság	27 898,6	1 818,9	2 307,8	3 191,6	7 318,3	6,5	8,3	11,4	26,2
Franciaország	24 798,1	2 321,1	1 717,4	2 910,3	6 948,7	9,4	6,9	11,7	28,0
Lengyelország	14 576,7	832,3	1 015,0	955,7	2 803,0	5,7	7,0	6,6	19,2
Németország	36 572,7	3 020,3	2 040,7	3 908,0	8 969,0	8,3	5,6	10,7	24,5
Spanyolország	16 760,7	1 043,9	959,0	947,6	2 950,5	6,2	5,7	5,6	17,6
Svédország	4 188,0	232,7	373,7	754,3	1 360,7	5,5	8,9	18,1	32,5
Ausztria	3 829,1	251,3	223,4	324,6	799,2	6,6	5,8	8,5	20,9
Horvátország	1 545,3	105,9	85,0	86,8	277,6	6,9	5,5	5,6	18,0
Románia	9 797,5	520,3	416,5	354,7	1 291,5	5,3	4,3	3,6	13,3
Szerbia	2 765,0	157,8	140,6	166,3	464,7	5,7	5,1	6,0	16,8
Szlovákia	2 209,0	157,3	165,4	147,6	470,3	7,1	7,5	6,7	21,3
Szlovénia	932,7	50,0	65,3	51,0	166,3	5,3	7,0	5,4	17,8
Ukrajna	20 264,4	1 118,2	1 647,4	1 359,4	4 125,0	5,5	8,1	6,7	20,4

* Forrás: 4. és 5. számú táblázatból számított

7. táblázat: A hazai kormányzati kiadások a GDP százalékában (1995–2010)

Év	GDP értéke (Mrd Ft)*	Kormányzati kiadások a GDP százalékában (%)*								
		Szociális kiadások	Általános igazgatási és közkiadások	Honvédelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészségügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
1995	5 727,8	18,0	12,8	1,1	1,8	5,8	5,3	7,9	3,1	55,8
1996	7 011,2	16,0	13,4	1,1	1,8	5,2	5,0	5,4	3,5	51,4
1997	8 691,9	15,3	12,8	1,1	1,8	5,2	5,1	5,5	3,1	49,9
1998	10 280,9	15,2	11,7	1,2	1,9	5,3	5,1	7,6	3,2	51,2
1999	11 443,5	15,4	11,5	1,1	1,9	5,1	5,2	6,0	3,0	49,2
2000	13 089,0	14,9	9,9	1,2	2,0	5,0	5,2	6,4	3,2	47,8
2001	15 103,9	14,6	10,6	1,2	2,1	4,9	5,3	6,0	3,1	47,8
2002	17 119,4	15,5	9,9	1,4	2,3	5,5	5,7	7,7	3,5	51,5
2003	18 738,2	16,1	9,2	1,3	2,2	5,7	6,2	5,7	3,3	49,7
2004	20 665,0	16,1	9,5	1,3	2,1	5,5	5,8	5,5	3,3	49,1
2005	22 018,3	17,0	9,6	1,3	2,0	5,6	5,8	5,6	3,2	50,1
2006	23 675,0	17,7	9,7	1,4	2,2	5,6	5,8	6,3	3,4	52,1
2007	24 989,9	17,6	9,6	1,3	2,0	5,0	5,4	6,5	3,2	50,6
2008	26 543,3	17,8	9,3	0,9	2,0	4,9	5,3	5,8	3,2	49,2
2009	25 625,5	18,6	10,3	0,9	2,0	5,1	5,3	5,8	2,4	50,4
2010	26 607,3	17,9	9,4	1,2	1,9	5,2	5,6	5,8	2,7	49,7

*Forrás: GDP értéke – KSH: [A bruttó hazai termék értéke és volumenindexei](#).

Kormányzati kiadások a GDP százalékában – Eurostat: [General government expenditure by function \(COFOG\)](#)

8. táblázat: Az Európai Unió egyes országainak kormányzati kiadásai a GDP százalékában (1998–2010)

Ország	Év	GDP* (M. EUR)	Kormányzati kiadások a GDP százalékában (%)*								
			Szociális kiadások	Általános igazgatási és közkiadások	Honvédelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészségügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
EU27	1998	8 174 873,1	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
	2002	9 935 237,1	18,2	6,6	1,6	1,8	6,4	5,2	4,0	2,8	46,6
	2006	11 701 130,8	17,9	6,1	1,5	1,8	6,8	5,2	4,0	2,9	46,2
	2010	12 279 914,7	19,9	6,4	1,6	1,9	7,5	5,5	4,7	3,0	50,5
Cseh-ország	1998	57 188,8	12,2	3,6	1,4	2,1	6,8	4,2	9,2	3,5	43,0
	2002	83 350,5	14,0	4,4	1,5	2,1	7,2	5,1	8,6	2,7	45,6
	2006	118 290,8	12,3	4,3	1,2	2,1	6,9	4,7	6,7	3,8	42,0
	2010	150 274,8	13,7	4,6	1,0	2,0	7,8	4,8	6,6	3,3	43,8
Egyesült Királyság	1998	1 304 958,1	15,3	5,5	2,6	2,0	5,4	4,5	1,9	2,1	39,3
	2002	1 699 344,8	15,4	4,0	2,4	2,4	6,2	5,7	2,7	2,6	41,4
	2006	1 955 549,9	15,3	4,5	2,5	2,5	7,1	6,1	3,0	3,0	44,0
	2010	1 709 606,7	17,9	5,3	2,7	2,6	8,2	6,9	3,1	3,5	50,2
Francia-ország	1998	1 312 730,0	21,2	7,8	2,1	1,4	7,1	5,9	3,9	3,4	52,8
	2002	1 542 928,3	20,9	7,3	2,0	1,6	7,4	6,0	3,7	4,0	52,9
	2006	1 798 115,1	22,0	6,4	1,8	1,5	7,7	5,7	3,5	4,4	53,0
	2010	1 937 261,0	23,9	6,3	2,1	1,8	8,2	6,1	3,8	4,4	56,6
Lengyel-ország	1998	153 429,4	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
	2002	209 617,4	18,3	6,0	1,2	1,5	4,4	6,1	3,5	3,3	44,3
	2006	272 088,9	16,9	6,0	1,1	1,8	4,6	6,0	4,5	3,0	43,9
	2010	354 616,1	16,9	5,9	1,4	1,9	5,0	5,6	5,6	3,0	45,3
Német-ország	1998	1 946 465,4	21,8	6,8	1,2	1,6	6,2	4,4	3,5	2,5	48,0
	2002	2 132 200,0	21,2	6,1	1,1	1,7	6,9	4,2	4,1	2,6	47,9
	2006	2 313 900,0	20,5	5,9	1,0	1,6	6,6	4,0	3,4	2,3	45,3
	2010	2 496 200,0	20,5	6,1	1,1	1,6	7,1	4,3	4,7	2,1	47,5
Svéd-ország	1998	227 124,4	23,4	10,1	2,4	1,4	6,2	7,3	4,4	3,6	58,8
	2002	266 739,8	23,1	8,6	2,1	1,4	6,8	7,3	4,2	2,1	55,6
	2006	318 170,8	22,3	7,6	1,7	1,3	6,6	6,9	4,1	2,2	52,7
	2010	349 945,1	21,5	6,9	1,6	1,4	7,1	7,0	4,6	2,1	52,2

* Források: GDP értéke – Eurostat: [GDP and main components](#)Kormányzati kiadások – Eurostat: [General government expenditure by function \(COFOG\)](#)

9. táblázat: Hazánk és a szomszédos országok kormányzati kiadásai a GDP százalékában (1998–2010)

Ország	Év	GDP* (M. EUR)	Kormányzati kiadások a GDP százalékában* (%)								
			Szociális kiadások	Általános igazgatási és közkiadások	Védelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészségügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
Magyarország	1998	42 735,0	15,2	11,7	1,2	1,9	5,3	5,1	7,6	3,2	51,2
	2002	70 461,9	15,5	9,9	1,2	2,3	5,5	5,7	7,7	3,7	51,5
	2006	89 589,9	17,7	9,7	1,4	2,2	5,6	5,8	6,3	3,4	52,1
	2010	96 585,4	17,9	9,4	1,2	1,9	5,2	5,6	5,8	2,7	49,7
Ausztria	1998	190 606,7	21,2	8,2	0,9	1,6	8,5	5,7	5,3	2,3	53,7
	2002	220 529,2	21,2	7,6	0,9	1,5	7,1	5,5	4,8	2,1	50,7
	2006	259 034,5	20,2	6,9	0,8	1,5	7,6	5,2	4,9	2,0	49,1
	2010	286 396,9	21,7	6,8	0,7	1,5	8,1	5,7	5,7	2,4	52,6
Horvátország	1998	22 413,3	n. a.								
	2002	28 166,2									
	2006	39 734,6									
	2010	44 858,8									
Románia	1998	37 436,4	12,0	7,3	0,8	0,5	2,6	4,0	5,5	2,8	35,5
	2002	48 614,9	10,1	5,4	2,2	2,0	4,1	4,0	4,4	2,8	35,0
	2006	97 751,0	11,0	3,3	2,3	2,4	2,7	4,1	6,9	2,8	35,5
	2010	124 327,7	14,9	4,5	1,5	2,4	3,6	3,4	6,8	3,1	40,2
Szerbia	1998	12 168,1	n. a.								
	2002	11 340,8									
	2006	21 942,7									
	2010	28 852,8									
Szlovákia	1998	19 940,3	14,5	6,3	2,4	3,0	5,4	3,6	7,8	2,8	45,8
	2002	25 971,7	14,9	7,2	2,1	2,7	5,0	3,6	6,7	2,9	45,1
	2006	44 501,7	12,3	4,7	1,7	2,1	5,8	3,7	3,9	2,3	36,5
	2010	65 869,5	12,2	6,3	1,2	2,6	6,4	4,5	3,6	3,2	40,0
Szlovénia	1998	19 429,6	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
	2002	24 597,1	17,0	5,9	1,2	1,9	6,5	6,5	4,4	2,8	46,2
	2006	31 050,7	16,4	5,6	1,5	1,7	6,3	6,4	4,1	2,6	44,6
	2010	35 607,0	18,6	5,7	1,5	1,8	6,9	6,6	5,1	3,6	49,8
Ukrajna	1998	31 450,9	n. a.								
	2002	31 833,2									
	2006	80 913,9									
	2010	102 439,4									

* Források: GDP értéke – Eurostat: GDP and main components

Kormányzati kiadások – Eurostat: General government expenditure by function (COFOG)

10. táblázat: A kormányzati kiadások átlagos aránya a GDP százalékában

Ország	GDP* (M. EUR)	Kormányzati kiadások a GDP százalékában* (%)								
		Szociális kiadások	Általános igazgatási és közkiadások	Védelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészség-ügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
Magyarország	74 843,05	16,6	10,2	1,3	2,1	5,4	5,6	6,9	3,3	51,1
EU27	10 522 788,9	18,7	6,4	1,6	1,8	6,9	5,3	4,2	2,9	47,8
Csehország	102 276,2	13,1	4,2	1,3	2,1	7,2	4,7	7,8	3,3	43,6
Egyesült Királyság	1 667 364,9	16,0	4,8	2,6	2,4	6,7	5,8	2,7	2,8	43,7
Franciaország	1 647 758,6	22,0	7,0	2,0	1,6	7,6	5,9	3,7	4,1	53,8
Lengyelország	247 437,95	17,4	6,0	1,2	1,7	4,7	5,9	4,5	3,1	44,5
Németország	2 222 191,35	21,0	6,2	1,1	1,6	6,7	4,2	3,9	2,4	47,2
Svédország	290 495,025	22,6	8,3	2,0	1,4	6,7	7,1	4,3	2,5	54,8
Ausztria	239 141,825	21,1	7,4	0,8	1,5	7,8	5,5	5,2	2,2	51,5
Románia	7 7032,5	12,0	5,1	1,7	1,8	3,3	3,9	5,9	2,9	36,6
Szlovákia	3 9070,8	13,5	6,1	1,9	2,6	5,7	3,9	5,5	2,8	41,9
Szlovénia	2 7671,1	17,3	5,7	1,4	1,8	6,6	6,5	4,5	3,0	46,9

*Forrás: a 8. és 9. számú táblázatból számított